

Thus, the implementation the mechanisms of corporate tax planning into the performance of enterprises will promote not only the improvement of their performance, but also accumulating authentic schemes of optimization of the tax burden by minimizing tax payments on legal grounds.

Key words: tax management, corporate tax planning, tax burden, tax regulation, fiscal function of taxes.

УДК 633:338.439(477)

DOI 10.31395/2415-8240-2019-94-2-108-121

ЗЕРНОВА ГАЛУЗЬ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

О. О. Кутова, викладач

ВСП Тальнівський будівельно-економічний коледж

Уманського національного університету садівництва

В статті аналізується ретроспективний та сучасний стан виробництва у зерновій галузі України. Відмічається його інтенсивний тип зростання. Вказується на нестабільний характер динаміки урожайності зернових та зернобобових культур. Доводиться ключова роль зернової продукції в структурі вітчизняного агропродовольчого експорту. Вказується на недоліки переважно сировинного агропродовольчого експорту та досліджуються його причини

Ключові слова: *зернова галузь, урожайність, інтенсифікація, нестабільність, агрокультура, експорт, сировина, готова продукція, кормове зерно, дефіцит м'яса.*

Постановка проблеми. Зернова галузь є основою аграрної сфери економіки. Це обумовлено значенням її продукції для потреб внутрішнього продовольчого ринку та вітчизняного аграрного експорту. Переважна більшість сегментів продовольчого ринку країни залежить від ефективності функціонування зернопродукуючих господарств. І це не лише промислові підприємства зернопродуктового підкомплексу – борошномельні комбінати та хлібозаводи, крохмале-патокові та спиртові комбінати, підприємства лікєро-горілкової та пивоварної галузі, виробники кондитерської продукції тощо. Обсяги виробництва та якість тваринницької продукції також залежать від зернової галузі, яка є основою кормової бази для птахівництва, м'ясного

та молочного скотарства, ставкового рибництва. Це означає, що виробництво зернової продукції є базисом продовольчої безпеки країни.

Наразі продукція зернової галузі є одним із ключових факторів експортного потенціалу економіки України. За підсумками 2017р. частка експортної виручки від реалізації зернової продукції в загальній структурі товарного експорту та експорту аграрної продукції склала 15 та 37% відповідно.

Отже, зернова галузь аграрної сфери економіки є одним із стратегічних господарських секторів суспільного виробництва. Тому від результатів її функціонування залежить повнота та швидкість досягнення цілого ряду важливих параметрів соціального-економічного розвитку усієї країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність виробництва зернової продукції, напрямки розвитку та інші важливі аспекти функціонування вітчизняної зернової галузі не втрачають своєї популярності в експертному дослідницькому середовищі. Серед останніх досліджень з даної тематики звертають на себе увагу роботи Мудрака Р. П. [1], Буркинського Б. В., Лисюка В. М. та Нікішиної О. В. [2], Козака О. А. та Грищенко О. Ю. [3], Скрипника А. В., Жемойди О. В. та Букіна Е. К. [4], Ващенко І. В. [5], Грицюк П. М. та Бачишиної Л. Д. [6], Голомші Н. Є. та Дзякевич О. Я. [7], Буняк Н. М та Данилко І. М. [8], Месе́ля-Веселяка В. Я. [9]. Однак, не зважаючи на суттєвий науковий доробок із даної тематики, рівень виробництва у зерновій галузі України, ефективність розподілу зернової продукції та її використання на внутрішньому ринку – далекі від потенційних можливостей аналізованого сектору економіки. Про це свідчать такі явища як надмірна залежність зернового виробництва від погодних умов, переважно сировинний характер українського агропродовольчого експорту, зростаючий імпорт м'яса паралельно із зростаючим експортом кормового зерна тощо. Що визначає необхідність подальших наукових досліджень в даному напрямку.

Методика досліджень. Загальнонаукові методи: абстрактно-логічний – для обґрунтування невирішеної частини проблеми та ймовірних способів її розв'язання; індукції і дедукції - для обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків; синтезу – для об'єднання складових досліджуваної проблеми і її цілісного аналізу; порівняння – для оцінки отриманих результатів дослідження. Використано економіко-статистичні методи для отримання кількісних характеристик досліджуваного об'єкту.

Результати досліджень. В новітньому історичному періоді у вітчизняній зерновій галузі відбулися знакові зміни, які відображають внутрішній зміст перетворень досліджуваного сектору економіки (табл. 1).

Табл. 1. Виробництво, посівні площі і урожайність зернових та зернобобових у сільському господарстві України в 1990-2017рр.

Період	Середньорічне значення		
	виробництво, тис. т	посівні площі, тис. га	урожайність, ц/га
1990-1993рр.	43461	14366	30,3
1994-1997рр.	32368	13995	23,1
1998-2001рр.	28804	14026	20,5
2002-2005рр.	34716	14596	23,8
2006-2009рр.	40718	15276	26,7
2010-2013рр.	51321	15618	32,9
2014-2017рр.	62998	14641	43,0

Джерело: побудовано автором за даними [10]

Зернова галузь України пережила затяжну кризу, що тривала з 1991 по 2000рр. За цей період виробництво зернових скоротилося більш, ніж у два рази – з 51 млн. т у 1990р. до 24,5 у 2000р. Головною причиною падіння обсягів виробництва стало суттєве зменшення урожайності зернових та зернобобових культур (табл. 1). Адже площі посівів впродовж 1991-2000рр. помітно не змінювались і коливалися біля позначки 14 тис. га. Із закінченням трансформаційної кризи, яка зачепила усі без винятку галузі і сектори народного господарства, економіка зернової галузі стабілізувалася і перейшла на висхідну траєкторію. Найбільшого розквіту галузь зазнала за останніх чотири роки, продемонструвавши у 2016р. новий історичний рекорд урожайності та валового збору – 46,1 ц/га та 66,1 млн. т відповідно. При чому, важливо відмітити, що мова йде саме про інтенсивний тип зростання оскільки рекордні урожаї впродовж останніх чотирьох років отримані на площах посівів, які зменшилися порівняно із попередніми роками.

Як бачимо (табл. 1), для зернової галузі України притаманним є високий рівень нестабільності. Це підтверджується і міжнародними порівняннями. Для прикладу ми взяли країни-лідери із виробництва найважливішою зернової культури – пшениці, і для періоду 1990-2017рр. визначили рівень стабільності її виробництва, який описали показником «коефіцієнт варіації»:

$$v = \frac{\sigma}{\bar{x}} \cdot 100\%$$

де:

v – коефіцієнт варіації досліджуваної ознаки;

σ – середнє квадратичне відхилення досліджуваної ознаки;

\bar{x} – середнє значення досліджуваної ознаки.

Табл. 2. Коефіцієнти варіації виробництва, посівних площ та урожайності пшениці в окремих країнах для періоду 1990-2017рр., %

Країна, група країн	Виробництво	Посівні площі	Урожайність
Україна	31,6	6,2	27,6
США	11,4	14,3	10,0
ЄС-28	9,6	2,9	8,2
Канада	16,2	15,7	18,0
Аргентина	23,4	19,1	16,7
Китай	11,6	11,8	17,0
Турція	7,4	8,6	13,1
Казахстан	29,9	12,1	25,1

Джерело: розраховано автором за даними [10, 11]

Як бачимо, в групі країн-лідерів із виробництва пшениці найвищий рівень нестабільності демонструє Україна. Ми переконані, що причиною високого рівня нестабільності пропозиції зерна пшениці є, передусім, нестабільність її урожайності. Адже, порівняно із Україною, у США при значно вищому рівні нестабільності посівних площ, валові збори є майже втричі стабільнішими завдяки стабільній динаміці урожайності культури. Природно-кліматичні умови вирощування пшениці у США мало відрізняються від України. В США цю культуру вирощують у так званому «пшеничному поясі» - це відомі американські степи-прерії, які простягаються у меридіональному напрямку від Техасу на півдні до кордону з Канадою на півночі. Вздовж 100-го меридіану західної довготи. Вони продовжуються далі на територію Канади і там стали канадським «пшеничним поясом». В південній частині «пшеничного поясу» США вирощують озиму, в північній - яру пшеницю. Головними штатами «пшеничного поясу» є Канзас і Північна Дакота. Розміщення зернопродукуючих господарств України знаходиться на тій самій широті, що і фермерських господарств Північної Дакоти, тому вони мають схожі кліматичні умови. Територія «пшеничного поясу» США вважається посушливою – за рік тут випадає від 250 до 500 мм опадів, тому вона є зоною ризикового землеробства. Аналогічно в степовій зоні України річна кількість опадів складає до 300 мм, збільшуючись до 600-650 мм в західній та північно-західній частині країни. Проте в США, на відміну від України, вироблена місцева практика збереження вологи, що дозволяє мати стабільні урожаї.

На нашу думку, причини помітних коливань в урожайності вітчизняних зернових та зернобобових культур слід шукати у рівні агрокультури виробництва відповідної продукції (рис. 2).

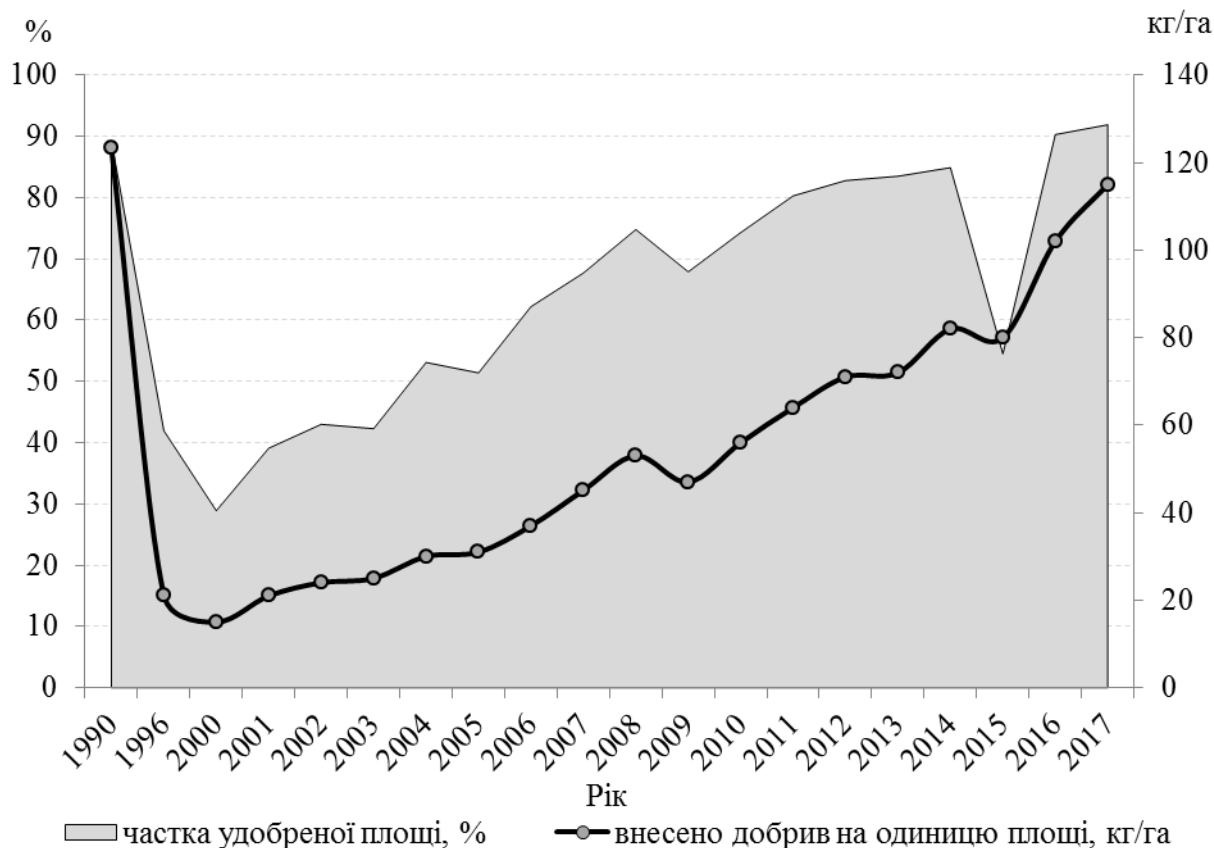

Рис. 1. Частка удобреної площі та внесення мінеральних добрив під посіви зернових та зернобобових (без кукурудзи на зерно), %; кг/га

Джерело: побудовано автором за даними [12]

Різке падіння урожайності з 1991 до 2000рр. ми пов'язуємо із недотриманням ключових принципів технології вирощування зернових та зернобобових культур – використання низькопродуктивного посівного матеріалу, недостатнє внесення мінеральних добрив, забур'яненість та враженість посівів шкідниками через брак коштів на хімічний захист рослин, запізнення із строками сівби та збирання врожаю тощо.

Описані вади стали наслідком критичного дефіциту обігових коштів у селян через кризу платежів обумовлену економічною кризою 1991-1999рр.

Стрімка динаміка зростання вітчизняної зернової галузі перетворила її на один із найважливіших каналів надходження валютної виручки (рис. 2) – за останніх 17 років експорт зернових та зернобобових у вартісному вираженні зріс більше, ніж у 13 разів. За умови збереження такої тенденції, величина експорту в 2020р. може досягти 10 млрд. дол. США.

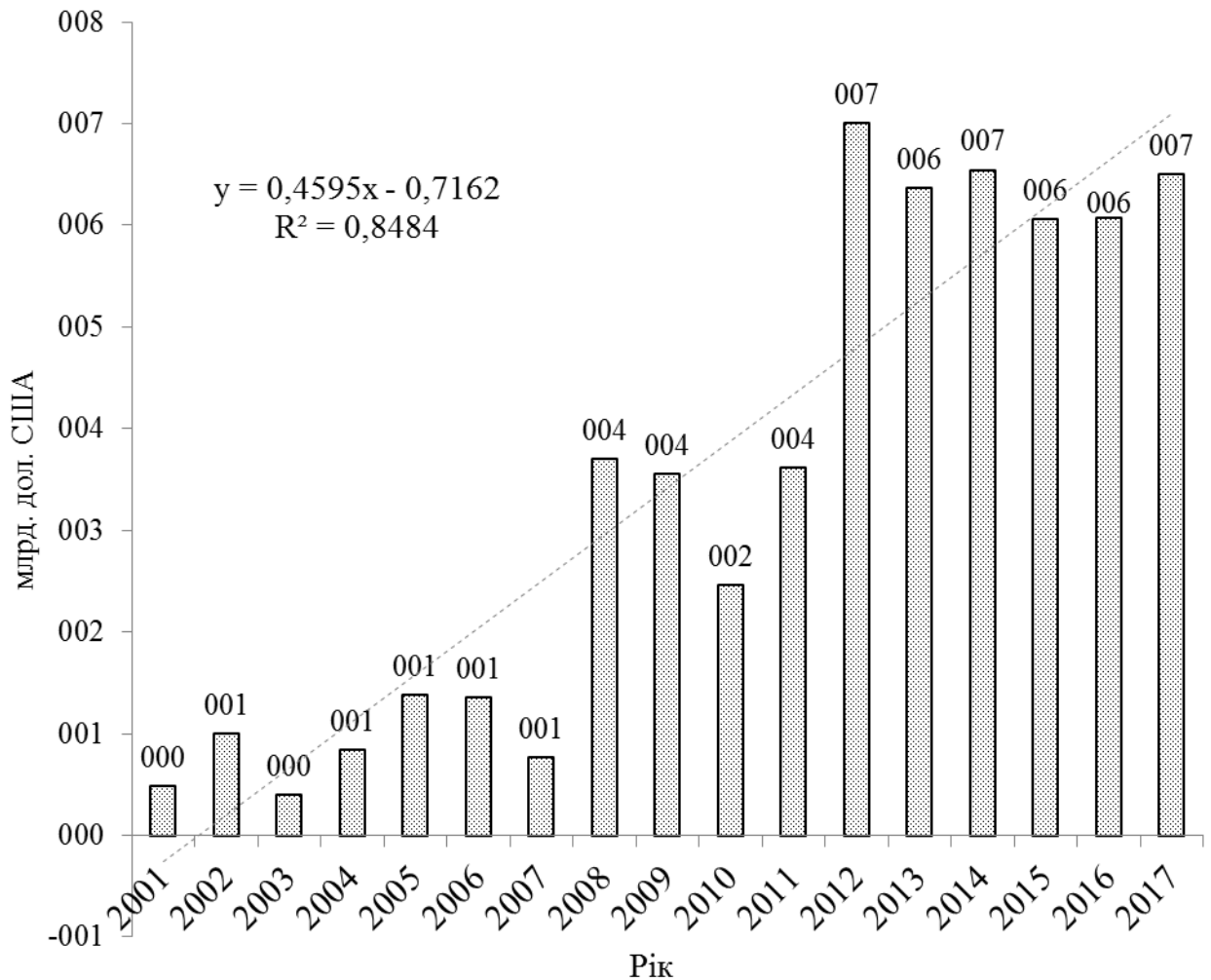

Рис. 2. Український експорт зернових культур, млрд. дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [13]

Однак, є усі підстави вважати таке досягнення не позбавленим недоліків.

По-перше, Україна нарощує експорт сировини, при суттєвому відставанні експорту напівфабрикатів та готової продукції. Це уже призвело до погіршення умов торгівлі, що загрожує українській економіці так званім «збіднючим зростанням» [14]. У випадку із експортом продукції вітчизняного зернопродуктового підкомплексу, має місце помітна диспропорція у експорті зерна та продуктів його переробки (табл. 3). Як бачимо, при помітному зростанні частки зернових культур, частка борошна і круп у структурі експорту української агропродовольчої продукції коливається біля позначки 1%. Проблема із розширенням експортної квоти української борошномельно-круп'яної продукції пов'язана не якістю останньої, а – з особливостями світового ринку даного виду продовольства. Наприклад, світовий ринок борошна є відносно невеликим – 15 млн. тонн із давно структурованою за країнами-виробниками пропозицією. Головними

продавцями серед них є турецькі, європейські, іранські та пакистанські виробники. Для збільшення обсягів відповідного експорту українським виробникам необхідно демпінгувати, бути більш лояльними до умов постачання і оплати. За словами голови асоціації «Борошномели України» Рибчинського Р.: «...Для гравців міжнародного ринку українське борошно – terra incognita. З нашим борошном потрібно навчитися працювати, робити пробні випічки, пристосовуватись до українського продавця, а на це потрібен час» [15]. Отже, для розширення частки українського борошна на світовому ринку українські виробники повинні збільшити витрати у частині маркетингових інструментів: просування – побудова логістичних ланцюжків, комунікацій – реклама, public relations, стимулювання збуту.

Табл. 3. Частка зернових культур та продукції борошномельно-круп'яної промисловості в структурі експорту українського агропродовольчої продукції, %

Вид продукції	Середнє за період			
	2001-2004рр.	2005-2008рр.	2009-2012рр.	2013-2017рр.
Зернові культури	26,8	26,8	32,4	38,9
Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	0,70	1,07	0,80	0,86

Джерело: розраховано автором за даними [13]

По-друге, Україна експортує відносно дешеве кормове зерно - продукцію із найнижчою часткою доданої вартості, дотує закордонних виробників м'ясної продукції. Щоб згодом імпортувати відносно дороге м'ясо – продукцію із вищою часткою доданої вартості. Має місце розрив традиційного технологічного ланцюга – зернова сировина у вигляді кормів надходить не для внутрішнього (вітчизняні тваринницькі господарства), а для зовнішнього проміжного споживання.

Не зважаючи на те, що Державна служба статистики подає баланс м'яса та м'ясопродуктів, як профіцитний (табл. 4), внутрішніх ресурсів (виробництво) для забезпечення зростаючого експорту та кінцевого споживання не вистачає. Наприклад, в 2017р. при виробництві 2318 тис. т, витрата м'ясних ресурсів на експорт та кінцеве споживання становила 2546 тис. т. Це сформувало внутрішній дефіцит продукції у обсязі 228 тис. т, який вдалося покрити лише за рахунок відповідного імпорту. Останній можна розглядати, як реекспорт українського кормового зерна закордонними виробниками у вигляді м'ясної продукції.

Табл. 4. Баланс м'яса та м'ясопродуктів України

Стаття	Рік						
	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Виробництво	1597	2059	2389	2360	2323	2324	2318
Зміна запасів на кінець року	-11	-3	-20	-18	-1	-2	-5
Імпорт	325	378	332	201	158	182	233
Усього ресурсів	1933	2440	2741	2579	2482	2508	2556
Експорт	82	48	182	218	145	303	351
Витрачено на нехарчові цілі	7	8	9	8	8	10	10
Фонд споживання	1844	2384	2550	2325	2179	2195	2195

Джерело: побудовано автором за даними [16]

Дефіцитним видом м'яса в 2017р. була свинина. Для виробництва 1 ц свинини необхідно затратити від 5 до 7 ц зерна [17, с. 38]. Отже, імпортувавши 233 тис. т м'яса, у зерновому еквіваленті Україна закупила за кордоном приблизно 1398 тис. т кормового зерна за ціною імпортного м'яса. Для порівняння: в 2017р. середня експортна ціна 1 ц українського зерна становила 15,3 дол. США; середня імпортна ціна 1 ц м'яса свиней становила 177,8 дол. США.

Головною причиною «втечі» кормового зерна із внутрішнього ринку є низький попит на нього з боку потенційних виробників тваринницької продукції. Сільськогосподарські товаровиробники, які мають можливість альтернативного вибору між виробництвом рослинницької та тваринницької продукції, надають перевагу першій. Оскільки виробництво тваринницької продукції вимагає вищого рівня витрат основного капіталу, є більш ризикованим та менш прибутковим видом господарської діяльності. Без належної державної підтримки розвитку тваринницьких галузей, так як це робиться в ЄС [18], Україна і надалі буде зазнавати збитків від експорту сировини та імпорту напівфабрикатів і готової продукції для виробництва яких використовується зерно.

Висновки. Із закінченням трансформаційної кризи 1991-2000р. економіка зернової галузі України стабілізувалася і перейшла на висхідну траєкторію. Впродовж останніх чотирьох років отримані рекордні урожаї зернових та зернобобових культур на площах посівів, які зменшилися порівняно із попередніми роками. Це вказує на інтенсивний тип зростання.

Для зернової галузі України притаманним є високий рівень нестабільності, що підтверджується міжнародними порівняннями. Причиною помітних коливань в урожайності вітчизняних зернових та зернобобових культур є недотримання ключових принципів технології їх вирощування в період з 1991 по 2000рр. внаслідок критичного дефіциту обігових коштів у селян через кризу платежів обумовлену економічною кризою.

За останніх 17 років експорт зернових та зернобобових у вартісному вираженні зріс більше, ніж у 13 разів. Таке досягнення має недоліки:

1) Україна нарощує експорт сировини, при суттєвому відставанні експорту напівфабрикатів та готової продукції. При помітному зростанні частки зернових культур в структурі експорту українського агропродовольчої продукції, частка борошна і круп коливається біля позначки 1%. Для розширення частки українського борошна і круп на світовому ринку українські виробники повинні збільшити витрати у частині маркетингових інструментів - просування і комунікацій;

2) Україна експортує відносно дешеве кормове зерно - продукцію із найнижчою часткою доданої вартості, дотує закордонних виробників м'ясної продукції. Щоб згодом імпортувати відносно дороге м'ясо – продукцію із вищою часткою доданої вартості. Головною причиною «втечі» кормового зерна із внутрішнього ринку є низький попит на нього з боку потенційних виробників тваринницької продукції. Оскільки виробництво тваринницької продукції вимагає вищого, порівняно із рослинництвом, рівня витрат основного капіталу, є більш ризикованим та менш прибутковим видом господарської діяльності. Без належної державної підтримки розвитку тваринницьких галузей Україна і надалі буде зазнавати збитків від експорту сировини та імпорту напівфабрикатів і готової продукції.

Перспективним напрямком подальших досліджень із даної тематики є розробка організаційно-економічного механізму відновлення міжгосподарських зв'язків зернопродуруючих та тваринницьких господарств, обґрунтування національної стратегії розвитку м'ясного тваринництва тощо.

Література

1. Мудрак Р. П. Розвиток складської інфраструктури зернової галузі, як ключова умова повноцінного функціонування національного продовольчого ринку. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2014. №86. Ч. 2. С. 14–19.

2. Буркинський Б. В., Лисюк В. М., Нікішина О. В. Відтворювальні механізми регулювання зернового ринку в контексті забезпечення продовольчої безпеки України. *Економіка України*. 2015. №10. С. 66–78.

3. Козак О.А., Грищенко О.Ю. Розвиток зернової галузі України на сучасному етапі. *Економіка АПК*. 2016. №1. С. 38–47.
4. Скрипник А. В., Жемойда О. В., Букін Е. К. Аналіз ефективності виробництва пшениці за методом Data Envelopment Analysis (DEA). *Економіка АПК*. 2017. №1. С. 15–24.
5. Ващенко І. В. Теоретичні засади та сучасний стан розвитку ринку кукурудзи. *Економіка АПК*. 2017. №2. С. 88–92.
6. Грицюк П.М., Бачишина Л.Д. Чинники підвищення цін на зерно в Україні. *Економіка АПК*. 2017. №7. С. 54–61.
7. Голомша Н.Є., Дзядикевич О.Я. Конкурентні переваги продукції зернової галузі на світовому ринку. *Економіка АПК*. 2017. №11. С. 61–66.
8. Буняк Н. М., Данилко І. М. Ціноутворення на продукцію насінництва зернових колосових культур. *Економіка АПК*. 2018. №2. С. 23.
9. Месель-Веселяк В. Я. Виробництво зернових культур в Україні: потенційні можливості. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 5.
10. Рослинництво (1990-2017). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/rosl_u.html
11. Agricultural Outlook 2018-2027. *OECD-FAO*. URL: <https://stats.oecd.org/#>
12. Внесення мінеральних та органічних добрив (1990-2017). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/vmod/vmod1990-2017_u.zip
13. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt0618_u.htm
14. Пугачевська К. С. Інструменти експорт-промоушн за умов глобалізації. *Проблеми економіки*. 2017. №4. С. 36-41.
15. Золотарьова І. Ринок борошна. Перші кроки на міжнародній арені. *Пропозиція*. 05.05.2017. URL: <https://propozitsiya.com/ua/rinok-boroshna-pershi-kroki-na-mizhnarodniy-areni> (дата звернення: 14.09.2018).
16. Статистичний збірник «Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2017». *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_bsoph2017_pdf.pdf
17. Нормативи витрат кормових ресурсів та методологія оцінювання ефективності їх використання у тваринництві / Богданов Г. О та ін. Київ, 2008. 50 с.
18. Мудрак Р. П., Лагодієнко В. В. Агроінфляція та індекс споживчих цін на продовольчі товари: порівняльний аналіз «Україна-ЄС». *Економіка України*. 2018, №1. С. 28-39.

References

1. Mudrak, R. P. (2014). The development of the storage infrastructure of grain industry as a key condition of full value operating of the national food market. *Journal of Uman National University of Horticulture*. 86, part 2, 14-19 (in Ukrainian).
2. Burkyns'kyi, B. V., Lysyuk, V. M., Nikishyna, O. V. (2015). Reproductive mechanisms of control over the grain market in the context of a guarantee of Ukraine's food security. *Economy of Ukraine*. 10, 66-78 (in Ukrainian).
3. Kozak, O.A., Hryshchenko, O.Yu. (2016). The current features of grain branch development in Ukraine. *The Economy of Agro-Industrial Complex*. 1, 38-47 (in Ukrainian).
4. Skrypnyk, A.V., Zhemoida, O.V., Bukin, E.K. (2017). The analysis of efficiency of wheat production by Data Envelopment Analysis (DEA). *The Economy of Agro-Industrial Complex*. 1, 15-24 (in Ukrainian).
5. Vashchenko, I.V. (2017). Theoretical foundations and current state of the corn market. *The Economy of Agro-Industrial Complex*. 2, 88-92 (in Ukrainian).
6. Hrytsiuk, P.M., Bachyshyna, L.D. (2017). Factors of increase in grain prices in Ukraine. *The Economy of Agro-Industrial Complex*. 7, 54-61 (in Ukrainian).
7. Holomsha, N.Y., Dziadykevych, O.Y. (2017). Competitive advantages of grain production on the world market. *The Economy of Agro-Industrial Complex*. 11, 61-66 (in Ukrainian).
8. Buniak, N.M., Danylko, I.M. (2018). Pricing formation for grain cereal seed production. *The Economy of Agro-Industrial Complex*. 2, 23 (in Ukrainian).
9. Mesel-Veseliak, V.Ya. (2018). Regional production of grain crops in agricultural enterprises of Ukraine. *The Economy of Agro-Industrial Complex*. 5, 5 (in Ukrainian).
10. Stock – breeding (1990-2017). *State Statistics Service of Ukraine*. Accessed at http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/vmod/vmod1990-2017_u.zip (in Ukrainian).
11. Agricultural Outlook 2018-2027. *OECD-FAO*. Accessed at <https://stats.oecd.org/#> (in English).
12. Use of inorganic and organic fertilizers (1990-2017). *State Statistics Service of Ukraine*. Accessed at http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/vmod/vmod1990-2017_u.zip (in Ukrainian).
13. Monthly volumes of the commodity structure of foreign trade (according to the revised annual data). *State Statistics Service of Ukraine*. Accessed at http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt0618_u.htm (in Ukrainian).

14. Pugachevska, K. S. (2017). Tools for Export Promotion in the Context of Globalization. *Problems of the economy*, 4, 36-41 (in Ukrainian).
15. Zolotarova, I. (2017). The market of flour. The first steps in the international arena. *Propozitsiya*, 2017. Available at <https://propozitsiya.com/ua/rinok-boroshna-pershi-kroki-na-mizhnarodniy-areni> (Accessed September 14, 2018) (in Ukrainian).
16. Statistical yearbook «Balances and consumption of the main food products by the population of Ukraine 2017». State Statistics Service of Ukraine. Accessed at http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_bsoph2017_pdf.pdf (in Ukrainian).
17. Bohdanov, H.O., Slavov, V.P., Mykytiuk, D. M., Fursa, M. L. et al (2008). *Norms of the expenditure of feed resources and methodology for measuring the effectiveness of their use in livestock production*. Kyiv, 2008. 50 p. (in Ukrainian).
18. Mudrak, R., Lagodienko, V. (2018). Agroatinflation and consumer price index for foodstuffs: Ukraine - EU comparative analysis. *Economy of Ukraine*. 1, 28-39 (in Ukrainian).

Аннотация

Кутова Е. А.

Зерновая отрасль аграрной сферы экономики Украины: состояние и перспективы развития

Зерновая отрасль - основа аграрной сферы экономики. Это обусловлено значением ее продукции для нужд внутреннего продовольственного рынка и отечественного аграрного экспорта. Подавляющее большинство сегментов продовольственного рынка страны зависит от эффективности функционирования зернопродуцующих хозяйств.

Несмотря на существенный научный задел по исследуемой тематике, уровень производства в зерновой отрасли Украины, эффективность распределения зерновой продукции и ее использования на внутреннем рынке - далеки от потенциальных возможностей рассматриваемого сектора экономики. Что определяет актуальность темы.

Цель статьи - проведение анализа ретроспективного и современного состояния зерновой отрасли Украины, выявление резервов роста эффективности производства, распределения, обмена и потребления зерновой продукции.

С окончанием трансформационного кризиса 1991-2000р., экономика зерновой отрасли Украины стабилизировалась и перешла на восходящую траекторию. В течение последних четырех лет получены рекордные урожаи зерновых и зернобобовых культур на площадях посевов, которые уменьшились по сравнению с предыдущими годами. Это указывает на интенсивный тип роста. Для зерновой отрасли Украины присущ высокий уровень нестабильности, что подтверждается международными сравнениями. Причина заметных колебаний в урожайности отечественных зерновых и зернобобовых культур -

несоблюдение ключевых принципов технологии их выращивания в период с 1991 по 2000гг. вследствие критического дефицита оборотных средств у крестьян из-за кризиса платежей обусловленного экономическим кризисом. За последние 17 лет экспорт зерновых и зернобобовых в денежном выражении вырос более чем в 13 раз.

Украина наращивает экспорт сырья, при существенном отставании экспорта полуфабрикатов и готовой продукции. При заметном росте доли зерновых культур в структуре экспорта украинской агропродовольственной продукции, доля муки и круп колеблется у отметки 1%. Для расширения доли украинской муки и круп на мировом рынке, украинские производители должны увеличить расходы в части маркетинговых инструментов - продвижение и коммуникаций.

Украина, экспортируя относительно дешевое кормовое зерно - продукцию с низкой долей добавленной стоимости, дотирует иностранных производителей мясной продукции. Чтобы впоследствии импортировать относительно дорогое мясо - продукцию с высокой долей добавленной стоимости. Главная причина «бегства» кормового зерна с внутреннего рынка - низкий спрос на него со стороны потенциальных производителей животноводческой продукции. Поскольку производство животноводческой продукции требует высшего, по сравнению с растениеводством, уровня затрат основного капитала, является более рискованным и менее прибыльным видом хозяйственной деятельности. Без надлежащей государственной поддержки развития животноводческих отраслей, Украина и в дальнейшем будет нести убытки от экспорта сырья и импорта полуфабрикатов и готовой продукции.

Ключевые слова: зерновая отрасль, урожайность, интенсификация, нестабильность, агрокультура, экспорт, сырье, готовая продукция, кормовое зерно, дефицит мяса.

Annotation

Kutova O. O.

Grain industry of the agrarian sphere in the economy of Ukraine: state and development prospects

Grain industry is a foundation of the agrarian sphere of economy. It is explained by the importance of its products for the needs of internal food market and domestic agrarian export. The great majority of the country's food market segments depends on the efficiency of the functioning of grain producing enterprises. Despite substantial scientific achievements in the investigated issues, the level of production in the grain industry of Ukraine, efficiency of distribution of grain products and their use at domestic market are quite far from potential possibilities of the analyzed sector of economy, which determines the relevance of our research.

The aim of the article is to analyze retrospective and current state of the grain industry of Ukraine, to find out reserves for increasing production efficiency, distribution, exchange and consumption of grain products.

Upon the ending of transformation crisis of 1991-2000 the economy of grain industry of Ukraine stabilized and now it is on the upward trajectory. Over the last four years the record-breaking yields of grains and leguminous plants were obtained on the areas that reduced compared to the previous years. This fact indicates intensive character of the growth. Grain industry of Ukraine is characterized by a high level of instability, which is confirmed by international comparisons. The reason of noticeable fluctuations of yielding capacity of domestic

grain and leguminous plants is a failure to observe key principles of their growing technology in the period from 1991 to 2000, critical deficit of current assets of farmers because of the payment crisis caused by economic downturn.

Over the last 17 years, the export of grains and leguminous plants increased more than 13 times in terms of value. Ukraine accumulates the export of raw materials while having a considerable lag in the export of half-finished and finished products. Under noticeable increase in the share of grain crops in the structure of export of Ukrainian agricultural products, the share of flour and groats hovers around 1%. To increase the share of Ukrainian flour and groats at the world market Ukrainian producers should increase expenses on marketing tools, namely promotion and communication.

Exporting relatively cheap forage grain, the product with the lowest share of additional value, Ukraine subsidizes foreign producers of meat products in order to import relatively expensive meat later, the product with higher additional value. The main reason for the “outflow” of the forage grain from the domestic market is the low demand for it from potential producers of meat products, because the production of meat products requires higher level of expenses of the fixed capital, compared to plant growing, it is more risky and less profitable kind of business activity.

Without proper state support of the development of animal breeding in Ukraine, this branch will continue to suffer losses from the export of raw materials and import of half-products and finished products.

Key words: *grain industry, yielding capacity, intensification, instability, agricultural crop, raw materials, finished products, forage grain, meat shortage.*

УДК 368.022-043.86. (477)

DOI 10.31395/2415-8240-2019-94-2-121-130

РОЗВИТОК АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

К. М. Мельник, кандидат економічних наук

Ю. В. Улянич, кандидат економічних наук

О. Т. Прокопчук, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

В статті розглядається агрострахування, як один з важливих засобів зменшення ризикованості аграрного виробництва. Досліджено переваги застосування агрострахування, його динаміку в Україні, проаналізовано структуру застрахованих аграрних культур та тварин за роками, розглянуто розподіл страхових виплат за областями. Встановлено, що за досліджуваній період новинкою у сфері страхування було укладення договорів страхування органічного виробництва аграрних культур.

Ключові слова: *агрострахування, розвиток, ризик, страхування, страхові суми, страхові премії, страхова діяльність, страховий випадок.*